

Vaesus, võim ja kõrvalejätetus

Tallinnas 7. oktoober 2011. aasta

Tallinn, Rahvusraamatukogu nurgasaal

Seminar toimub teemal „Vaesus, võim ja kõrvalejätetus“ ajal mil Eesti võimueliidi eesmärk on vaid parimad tulemused majanduses, kuid paljud inimesed ei tule toime oma igapäevase eluga. Seminari ettekanded aitavad osalejatel lahti mõtestada valitsejate tegevuse (tegevusetuse) ajendeid ja tagajärgi ning kehtiva (kapitalistliku) süsteemi halastamatust nõrgemate suhtes. Seminar algab filosoofilisemate käsitlustega ja jõuab lõpuks praktilise parteipoliitikani, kuidas võim kasutab erinevaid vahendeid ühiskonna kujundamisel.

Seminari toetas rahaliselt:

ROSA LUXEMBURG STIFTUNG

Ettekanded

Radikaalse demokraatia võimalikkusest	3
Eesti teel autoritaarsesse kapitalismi	5
Peamised konflikti-teljed Eesti poliitikas, ehk miks vaesed valivad valesti	7

Sissejuhatus

Sirje Kingsepp, mtü Tiina

Euroopa Liidu riikide juhid võtsid 2010. aa vastu otsuse tuua 20 miljonit inimest välja vaesusest ja kinnitasid 10 aasta eesmärgid. 2008 elasid Euroopas vaesuses 80 milj inimest (16,5%), pooled neist on naised ja 20 milj. lapsed. (2010. Euroopa Komisjon)

Mõisted. Absoluutne ehk äärmuslik vaesus – inimesel puudub söök, puhas vesi, piisavalt riideid ja ravimeid ja ta sisuliselt võitleb ellujäämise eest

Suhteline vaesus – sissetulek on keskmisest regiooni standardist madalam ja ei võimalda osaleda normaalselt majanduslikus-, sotsiaalses- ja kultuurielus. Suhteline vaesus sõltub riigi elustandardist. Inimene peaks saama uusi, mitte kasutatud riideid, süüa iga kahe päeva tagant kas liha või kala, köetud

tuba, ilmastikule sobivad jalanõud, vaadata telerit, käia avalikus söögikohas sõpradega kord nädalas suhtlemas, iga-aastane puhkus. Suhtelist vaesust saab riigis vähendada sotsiaalabiga.

Vaesuse mõõtmise võimalused:

- Eelarve standardi järgi (*Budget Standard Approach*). Arvestatakse ostukorv, kus on sees kulud toidu ja tööstuskaupadele ja haridus-, puhkuse- ja kultuuriteenustele.
- Söögi suhtarvu järgi (*Food Ratio Method*). Kui suure osa sissetulekust kulutab inimene söögile, riietele ja elukohale. Vaestel kulub pea kogu sissetulek põhivajadustele ja kultuurile ja sotsiaalelule enam raha ei jää.
- ÜRO vaesusindeks kombineerib: loodetav eluiga, kirjaoskus, pikaajaline töötus ja suhteline sissetulek
- UNISEF-i laste heaolu kombineerib materiaalse heaolu, tervise ja turvalisuse, hariduse kättesaadavuse, pere ja söbrasuhted, käitumisriskid ja isikliku heaolu.
(<http://www.poverty.org.uk>)

Euroopa Komisjoni vaesuse ja väljatõrjutusega tegelemise programmis nähakse vaesusega võitlemise poliitiliste võimalustena:

- Töötuse vähendamist,
- ümberõpet ja haridust

Et inimesed vaesusesse ei langeks tuleb seda ennetada. Räägitakse korralikest pensionisüsteemidest ja samas lõigus sellest, et inimesed oleksid kaua aktiivsed, ega läheks pensionile kuid selleks on vaja efektiivset tervisekaitsesüsteemi. Sotsiaalabiteenuste (vanade inimeste ja kodutute hooldus) osutamiseks soovitatakse kaasata vabatahtlikke.

Eesti Sotsiaalministeeriumi 2010. aastaaruandest lähtub, et Eesti suhtelise vaesuse piir langes (ja vaesus vähenes), kuna palgatõus asendus 2009. aastal langusega, mis viis keskmise palga alla. Samuti vähenes ebavõrdsus naiste ja meeste vahel, kuna pensionid tõusid ja 2/3 pensionäridest on naised. Tsitaat aruandest: „Olulist positiivset mõju suhtelise vaesuse määra vähenemisele avaldab makstavate toimetulekutoetuste hüppeline kasv.“

Radikaalse demokraatia võimalikkusest

Peeter Selg, Tallinna Ülikool

Oktoober 2011

Radikaalset demokraatlikku mõtet esindavad tänapäeval väga eripalgelise taustaga poliitilised teoreetikud: Ernesto Laclau, Chantal Mouffe, James Tully, William Connolly, Bonnie Honig, David Owen, Aletta Norval, Claude Lefort jt. Kõiki neid mõtlejaid iseloomustab nii või teisiti liberaaldemokraatia kriitika ning kõigi nende eesmärk on liberaaldemokraatia potentsiaali süvendada ja radikaliseerida. Selles mõttes on nad omamoodi klassikalise radikaalse ühiskonnateooria (eelkõige Jean Jacques Rousseau' ja Karl Marxi) traditsiooni jätkajad 20./21. sajandil. Nende põhimõtteline erinevus klassikutest on aga see, et oma lõppjäreldest ei pea nad vajalikuks mitte liberaaldemokraatiat kui ühiskonnakorralduse ideaali kõrvale heita, vaid pigem avardada sellesse kätketud üldise vabaduse ja võrdsuse nõuet üha uutesse ühiskonnasfääridesse, mis olemasolevates liberaaldemokraatiates on jäetud pelgalt „eraasjaks“ (soolised, rassilised, etnilised jm suhted) ja kus jätkuvalt valitsevad ebavõrdsused ja kus vabadus kehtib ainult formaalselt. Lisaks on nad ka kriitilised klassikalisele radikaalsele mõtlemisele omaste utoopiate suhtes, kus ühiskondlikke probleemide lahendust nähakse omamoodi homogeense ja läbipaistva kogukonna loomises (kommunistlik ühiskond, üldisel tahtel põhinev kogukond), mis oleks vaba nii võimust, domineerimisest kui konfliktist – kõigest sellest, mis teeb poliitika nii võimalikuks kui vajalikuks. Poliitika „ületamist“ 21. sajandi radikaalsed demokraadid võimalikuks ei pea. Veel enam: nad peavad koguni sellist soovi ennast loomult antidemokraatlikuks. Ent mida tähendaks sellisel juhul radikaalne demokraatia? Nii või teisiti ühendab kaasaegseid radikaalseid demokraate üldine hoiak, et demokraatia tähendust ei tuleks mitte selgitada teatud spetsiifiliste valitsemisvormide ja formaalsete protseduuride (valimised, hääletamised, esindamine jm) kaudu, vaid eelkõige teatud eluvormi või identiteedi kaudu, mida juhib teatud eetos või eluhoiak. Eetos, mis peaks kujundama radikaal-demokraatlikuid praktikaid võiks väljendada järgmiselt: iga ühiskondlikus korras osaleja mõistab nii seda korda tervikuna kui ka tema ning kõigi ülejäänute positsioone selles korras mitte *loomulike*, vaid *sattumuslikena*. Seda võiks nimetada 'sattumuslikkuse eetoseks'. Nagu selgitab üks noorema põlvkonna radikaalne demokraat Jason Glynos: "selline eetos ei too kaasa ainult kirjeldavat väidet, et poliitilised identiteedid ja huvid on konstrueeritud ning et konstrueerimise protsess on määrav, vaid ka normatiivse väite, et nad peaksid olema sellisena mõistetud". Eetose juhtmõtte võtab ka hästi kokku Ernesto Laclau käsitus vabast ühiskonnast: "Vaba ühiskond ei ole see, kus on sisse seatud inimloomusega paremini kohandunud ühiskondlik korraldus, vaid see, mis on enam teadlik mis tahes korralduse sattumuslikkusest ja ajaloolisusest". Ettekanne arutlebki selle

üle, kuidas sellisest eetosest lähtuvat poliitikat võiks ettekujutada, millised oleks tema toimimise võimalikkuse tingimused ning kas sellel oleks kohta ka Eesti ühiskonnas.

Eesti teel autoritaarsesse kapitalismi

Rein Ruutsoo (Tallinna Ülikool)

Oktoober 2011

Probleemiasetus on retooriline aga arutlustvääriv

Argumendid ja arengutrendid

1. Turumajanduse ja riigi demokraatliku toimimise vahel pole tingimatut seost
2. Parlamendi ja valitsuse vahekorras kaldub osatähtsus täidesaatva võimu (halduse) kasvu poole.
3. Deliberatiivsuse taandumine – võimu läbipaistvuse vähenemine.
4. Meedia ja poliitika "kaubastamise" üha kasvav roll (manipuleerimise teadvusega taandumine psühhotehnikani).
5. Meedia ja majandusstruktuuride läbikasvamine (Äsjased skandaalid: Inglismaal pole ühtegi valitsust saanud tekitada ilma meedia toeta).
6. Liberaalne poliitiline kultuur on loomult demokraatiavaenulik - lammutab ühistegevuse alged, atomiseerib kodanikuühiskonda.
7. Jälgimise, "monitoorimise" muutumine totaalseks (võitlus terrorismiga) ja selle tehnoloogilise võimsuse praktiline piiramatuse.

Kuidas defineerida: demokraatlike võimumehhanismide disfunktsioone koloniseeriva võimumonopoli loomine

Tasakaalustav ressurss: institutsionaalse pluralismi juurdumus, kodanike demokraatlikud instinktid, ajalooliselt juurdunud poliitiline kultuur

Eestis võimendavad autoritaarse kapitalismi ilminguid:

1. Euroliidu toetuste suur osakaal, mis moodustab märgatava osa eelarvest ja võimaldab varjata majandusmudeli perspektiivistust (kui kaua?). Kohalike omavalitsuste sisuline hääbumine ja kliendistumine.
2. Võimu vertikaalistumine (viimane uudis: Euroopa Liidu raha katuserahaks!).
3. Rahvuslikult lõhestunud piiririigis "vaenlase kuju" hegemoonia on võimeline summutama igasuguse ratsionaalse arutelu.
4. Võimu nimel on KAPO-le jne antud erakorralised kohtuvälised õigused jälitustegevuseks, mida rakendatakse poliitiliselt valikuliselt.
5. All-ettevõtetus riigi "majandusoligarhia" = imperialism ("hea" ja varjatud oligarhia). Kui Lätis ja ka Leedus rajaneb see suuresti sidemetele Vene kapitaliga, siis siin Lääne rahale (Helenius ja Co on väljaspool kriitikat). Nemad dikteerivad mida nad struktuursetel tingimustel investeerivad.
6. Valitsuse välispoliitiline "kapitaliseerimise" monopol ühepolaarses maailmas. Väikeriigi poliitiline sõltuvus "katusepakujast" (nafta-imperialismi teenistuses - Afganistan, Iraak). Väärtuste ärauhutamine pragmaatiliste (küüniliste) kaalutluste poolt.

Tulemused Eestis

1. Vaimne vaesumine: ainuõige ideoloogia kinnistumine.
2. Institutsiooniline võimetus: opositsiooni ärauhumine/ülerullimine.
3. Ühiskonna lõhestumine: suure osa elanikkonnast otsustamisest väljalülitamine, elanikerühmade marginaliseerumine (venelased, heitunud töötud jne).

Valitsev "Püha Liit":

- valikuliselt toimiv ja "lekitav" KAPO
- + koloniaalmajandust maskeeriv kontsernide kontrollitav meedia (Sibstead ja Co)
- + võimupartei = vertikaalne aparaadipartei

Küsimused:

1. Kas mingid muutused on veel võimalikud st kas on avatud mingid poliitilised alternatiivid (ideoloogiate, tegutsemisalternatiivide) näol, mis pole piisavalt nõrgestatud?
2. Millised on selle tagajärjed st kas Eestil on ressursse oma meile kasulikeks otsusteks peremeeste armulikkuseta toime tulla (või on nagu ikka turul: võta või jäta)?

Peamised konfliktiteljed Eesti poliitikas, ehk miks vaesed valivad valesti

Tõnis Saarts, Tallinna Ülikool, Riigiteaduste Instituut
Oktoober 2011

Kuidas sünnib inimese valimisotsus? Tegemist on keerulise protsessiga, millele ühest vastust pole ja mõjutajateks on terve hulk tegureid: meedia ja valimiskampaniad, üksikteemad, üldine majanduslik/ühiskondlik olukord, meie lähedased, püsiv lojaalsus teatud erakonna suhtes... ja

Sotsiaalsed lõhed

Kas kõik ühiskonnaliikmed on ühesuguse sotsiaalse tausta ja huvidega? Üks kõige olulisemad valimiskäitumist mõjutavad tegurid on sotsiaalsed lõhed (Lipset & Rokkan 1967)?

- Maa-linn lõhe
- Rahvuslikud ja regionaalsed lõhed (keskus-perifeeria lõhe)?
- Kirik-riik lõhe
- Klassilõhe (Läänes kõige olulisem)

Klassilõhed ja tänapäev

Klassikaline mudel kuni 1960. aastateni, kuid viimastel kümnenditel on näha olulisi muutusi: endine klassistruktuur muutunud – pole enam klassikalist tööliklassi. Uuel keskklassil on väga lahknevad eelistused. Parteid püüavad meeldida kõigile - programmid ja ideoloogiad on järjest sarnasemad.

Tulem...

Valimiskäitumine järjest vähem ennustatavam ja voolavam, meedia ja kampaaniate mõju suurenenud. Vaesed valivadki “valesti” ...

- Hääletatakse paremäärmuslaste poolt
- Hääletatakse vasakäärmuslaste, aga mitte sotside poolt
- Üldine võõrandumine poliitikast

Siiski, klassilõhe on endiselt oluline ka Lääne Euroopa poliitikas!

Kas ka Eestis on sotsiaal-majanduslikud lõhed (klassilõhed) kõige olulisemaks poliitkonkurentsi raamistavaks konfliktiks?

Lõhed Eestis

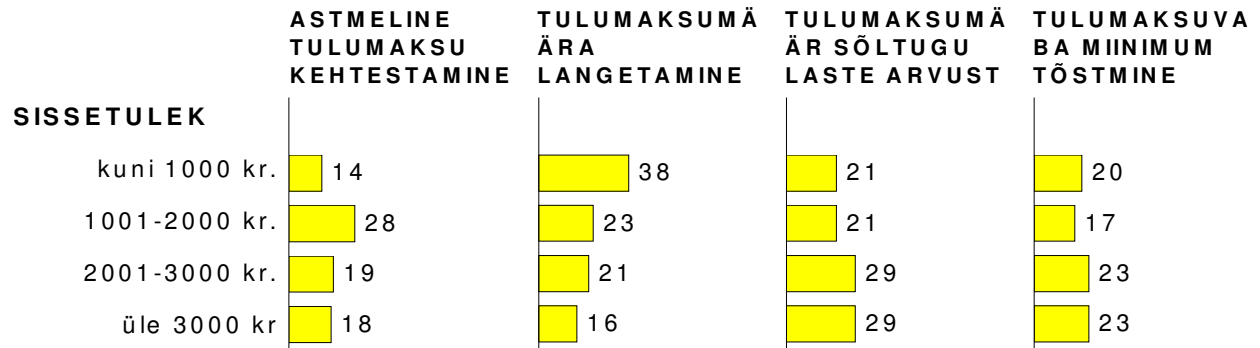
Rahvuse-ajaloopõhine lõhe, Klassilõhe, Maa vs. linn

Eestis on peamiseks identiteedipõhised ja sümbolilised lõhed, täpsemalt **rahvuse-ajaloopõhine lõhe** ja peamine konfliktitelg poliitikas on Venemaa-küsimus ja lähiajaloo tõlgendamine. See näitab, et me pole endiselt kindlad oma identiteedis ja riikluses. Paljuski on antud lõhe eliidi poolt konstrueeritud ja ülal hoitud ning eriti mõjuvõimas, kuna ta on **personifitseeritud**.

Rahvuse-ajaloopõhine lõhe on taas muutunud tsentraalseks peale 2007 a. (2000 I pool oli klassilõhe).

Silmaganähtav tulem... Vaesed valivadki “valesti”, kuna tsentraalne konfliktitelg pole seotud sotsiaal-majanduslike valikutega, vaid määravaks saab lojaalsus rahvusele. Moonutus on sama ka vene kogukonnas – Keskerakond on ainus valik. Valimiskampaniadki keskenduvad samale identiteedipoliitilisele konfliktiteljele (eriti 2007,2011), kuigi olnud ka erandeid (2003).

Maksureform ja sissetulek

Teised tulemid:

- vasakpoolsuse nõrkus

Seletab sotsiaal-demokraatia ja üldse vasakpoolsuse suhtelist nõrkust Eestis, kuna vasakpoolsust seostatud vene-meelsusega (Savisaar), siis on märk küljes kõigil vasakpoolsetel ideedel ja sotsiaaldemokraadid ei saa iial põhijõuks Eesti poliitikas, kuna nad esindavad lõhet, mis pole tsentraalne (ehk siis klassilõhet).

- kihistumise paradoks

Hoolimata 20 aastast turuliberalismist on eestlased endiselt egalitaarsete ja ümberjagamist toetavate hoiakutega (Saar, Plotnik, jt. 2008, 2010). Ometi eelistavad nad valimistel pigem paremerakondi, kelle väärtused on risti vastupidised (mitte-egalitaarsed, ümberjagamist vastustavad).

Miks? Taas seisab küsimus domineerivates lõhedes.

Kas vaesed valivad vales?

Ütle, kuidas valivad sinu vaesed ja ma ütlen, milline on su ühiskond

Eesti kui tüüpiline postkommunistlik ühiskond: pigem identiteedi- ja väärtuspõhised lõhed nagu teistes post-kommunistlikes riikides ja ka rahvuse-ajaloo lõhe on väga levinud (Läti, Slovakkia, Rumeenia).

Mida teha?

Lõhede struktuur ei muutu üleöö ja seda ei saa sihilikult muuta, muutused saavad olla vaid evolutsioonilised:

Vasakerakondade tugevnemine ja stigmast vabanemine

Venemaa-ohu vähenemine

Sotsiaalsete konfliktide teravam teadvustamine ühiskonnas...

Rahvuse-ajaloo lõhe ei kao Eesti poliitikast kunagi, kuid klassilõhe võib tugevneda ja tema kõrvale tõusta. Alles sel juhul saame liikuda euroopalikuma ja vähem post-kommunistliku demokraati mudeli poole.